

УДК 336.14

Тимошенко М. В.,*кандидат технічних наук, доцент кафедри фінансів та державного управління
Дніпропетровської державної фінансової академії, докторант ДННУ АФУ*

ВИТРАТИ ДЕРЖБЮДЖЕТУ ЗА НАПРЯМКАМИ РОЗВИТКУ ТА СПОЖИВАННЯ

Проаналізовано тенденції планування Держбюджету у розрізі видатків розвитку та споживання за період 2002-2011 років. На основі кореляційно-регресійного аналізу планових показників по функціональних блоках проаналізовано практичну реалізацію бюджетної політики у розрізі розвитку та споживання, отримано результати, що можуть використовуватися для прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: *держбюджет, функціональні блоки видатків, витрати розвитку, витрати споживання, кореляційно-регресійний аналіз, лінійна регресія, квадратична апроксимація.*

Проанализированы тенденции планирования госбюджета в разрезе расходов развития и потребления за период 2002-2011 годов. На основе корреляционно-регрессионного анализа плановых показателей по функциональным блокам проанализирована практическая реализация бюджетной политики в разрезе развития и потребления, получены результаты, которые могут использоваться для принятия управленческих решений.

Ключевые слова: *Госбюджет, функциональные блоки расходов, расходы развития, расходы потребления, корреляционно-регрессионный анализ, линейная регрессия, квадратичная аппроксимация.*

In the article the tendencies of the State budgetary expenses planning are considered for period of 2003-2011 years. Realization of budgetary policy practice is analyzed on the basis of cross-correlation-regressive analysis after function blocks of budgetary expenses in the context of growth and consuming capacity, got results can be used for updating of budgetary policy and management practice.

Keywords: *the State budget, function blocks of budgetary expenses, expenses of growth, current expenses, cross-correlation-regressive analysis, linear regression, quadratic approximation.*

Актуальність проблеми. Підґрунтям та водночас основним результатом реалізації програми економічних реформ України на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" Президента України є сталий економічний розвиток країни. Значною мірою він залежатиме від ефективної системи мобілізації інвес-

тиційних ресурсів та управління ними, [6]. Взагалі Становлення інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України залишається найактуальнішим завданням протягом тривалого часу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній економічній літературі проблемам інвестиційного розвитку економіки присвячено праці відомих економістів Ю Бажала, С. Буковинського, В. Геєця, Б Кваснюка, І. Луніной, К. Павлюк, І. Чугунова та ін.

Однак недостатньо досліджено вдосконалення інвестиційної діяльності на базі державних фінансових ресурсів та реалізацію фінансово-бюджетної політики в контексті “бюджету розвитку”.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз особливостей практики реалізації бюджету розвитку (із використанням методів кореляційно-регресійного аналізу) та дослідження наявних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Термін “бюджет розвитку” [1, 2, 6], який останнім часом активно використовується науковцями та практиками, насамперед характеризує відповідний бюджет щодо структури його видатків та стратегії економічного розвитку. Наприклад, професор В. Сенчагов [8] характеризує бюджет розвитку як бюджет, що “задаєт вектор руху в напрямленні диверсифікації виробництва на інноваційній основі і модернізації економіки”.

Слід зауважити, що у законодавстві України на рівні державного бюджету поняття “бюджет розвитку” не визначено [1, 2, 3, 6]. Однак, відповідно до ст. 10 Бюджетного кодексу України, у складі видатків Держбюджету виділяються витрати (видатки) споживання і витрати (видатки) розвитку. Загальне, потребує уточнення, визначення цих видатків наведено у наказі міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11 (зі змінами) “Про бюджетну класифікацію”.

На відміну від Державного, для місцевих бюджетів чітко визначено розподіл на бюджет розвитку та поточний бюджет (п. 5 ст. 63 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, ст. 71 Бюджетного кодексу України).

У ст. 71 БКУ – “Бюджет розвитку місцевих бюджетів” – детально вписано надходження, витрати та капітальні видатки цього бюджету. Слід зауважити, що відповідно до нової редакції перелік надходжень бюджету розвитку суттєво розширено, а обсяги надходжень збільшено, таким чином, бюджет розвитку стає реальним фінансовим інструментом забезпечення розвитку територій [4, 5, 7].

Взагалі бюджет розвитку має стати основою для забезпечення комплексної стратегії сталого економічного розвитку (з обов’язковою деталізацією у відповідних цільових програмах) не лише для окремих територій, а й держави в цілому. Необхідно узгодження відповідних стратегічних планів та цільових програм. Саме узгоджена бюджетна політика, практична реалізація якої виписана для бюджетів різних рівнів, здатна забез-

печити економічне зростання шляхом запровадження життєздатної інноваційно-інвестиційної моделі. В контексті розробки бюджетної політики практичну реалізацію "двох бюджетів" – розвитку та споживання доцільно проаналізувати на прикладі планових показників видатків Держбюджету в розрізі функціональних блоків видатків. Відповідні дані за період 2003-2011 рр. наведено в таблицях 1-3.

Проаналізуємо кореляційний зв'язок між лінійними/квадратичними апроксимаціями розподілу по роках обсягів видатків розвитку/споживання (за методом найменших квадратів) та їх вихідними значеннями.

Коефіцієнти кореляції для лінійної апроксимації наведено на рис.1.

За більшістю функціональних напрямів (крім 4-го та 6-го) для видатків споживання спостерігається сильний кореляційний зв'язок – $R_{xy} > 0,93$. Відмітимо, що для напрямків 3, 7, 8, 9 значення коефіцієнтів парної кореляції взагалі наближаються до одиниці – $R_{xy} \approx 0,9$.

За напрямками ЖКГ та економічна діяльність спостерігається – середній кореляційний зв'язок – $R_{xy} \approx 0,6$. Щодо витрат розвитку – сильний кореляційний зв'язок – існує тільки для половини напрямків –

Таблиця 1
Динаміка основних статей видатків Державного бюджету (витрати споживання) у 2003-2011 рр., млн. грн.*

Напрямок № зп/ роки	Загальнодержавні функції	Оборона	Громадський порядок	Економічна діяльність	Охорона навк. середовища	ЖКГ	Охорона здоров'я	Духовний та фіз. розвиток	Освіта	Соціальний захист
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2003	7 206.21	4 329.10	6 802.86	6 860.43	561.14	20.04	1 977.11	503.90	4 791.14	6 081.99
2004	9 339.62	5 231.53	6 834.91	6 882.55	554.29	14.37	2 335.13	734.71	5 863.92	7 641.21
2005	10 475.53	4 520.22	8 923.70	2 471.10	512.72	4.05	2 591.52	916.23	8 856.62	30 899.13
2006	13 257.78	5 157.32	11 348.11	3 384.10	599.67	12.35	3 171.65	1 136.71	10 825.45	28 262.37

2007	16 093.04	7 404.31	15 739.08	4 360.56	731.76	11.90	4 103.40	1 476.38	13 525.30	26 820.41
2008	18 362.74	8 486.08	20 978.95	6 026.56	865.55	17.88	5 329.13	2 083.65	19 085.00	42 927.36
2009	29 035.32	8 300.52	22 670.96	7 048.49	873.96	29.52	6 023.02	2 302.09	24 011.00	51 814.87
2010	28 681.60	10 736.36	25 666.31	8 756.08	1 129.74	33.99	7 120.33	2 582.55	25 723.87	72 337.15
2011	36 778.90	12 139.15	29 329.11	13 135.89	1 269.12	126.64	7 696.10	3 039.83	24 909.17	62 434.44

*Джерело: розраховано автором за даними законів про Державний бюджет України

Таблиця 2
Динаміка основних статей видатків Державного бюджету
(витрати розвитку) у 2003-2011 рр., млн. грн. *

Напрямок № зп/ роки	Загальнорешавні функції	Оборона	Громадський порядок	Економічна діяльність	Охорона навк. середовища	ЖКГ	Охорона здоров'я	Духовний та фіз. розвиток	Освіта	Соціальний захист
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2003	973.32	330.29	238.01	2 800.57	140.41	1.78	237.29	147.82	761.67	587.68
2004	835.22	719.86	508.81	5 114.75	351.11	222.76	877.29	329.21	1 119.99	796.86
2005	1 886.57	1 617.31	975.72	12 456.51	531.73	84.24	710.21	420.69	1 145.09	1 561.55

2006	2 448.52	2 094.00	1 090.12	16 360.97	823.37	148.74	833.83	352.26	1 143.59	1 659.20
2007	3 033.10	2 209.42	1 527.39	21 955.58	1 079.50	1 301.04	1 889.26	432.72	1 513.25	2 029.37
2008	3 754.67	2 485.38	1 721.57	30 759.43	1 244.70	964.83	1 889.90	888.82	1 896.01	2 499.64
2009	2 572.23	3 955.30	856.21	22 781.91	618.25	72.40	339.05	34.25	1 083.05	1 113.39
2010	3 254.48	2 914.66	832.09	19 192.95	996.02	30.05	1 013.76	219.84	1 812.71	1 707.78
2011	4 604.42	2 000.62	1 321.06	28 857.71	1 313.25	521.89	1 418.59	333.21	1 756.61	1 181.72

*Джерело: розраховано автором за даними законів про Державний бюджет України

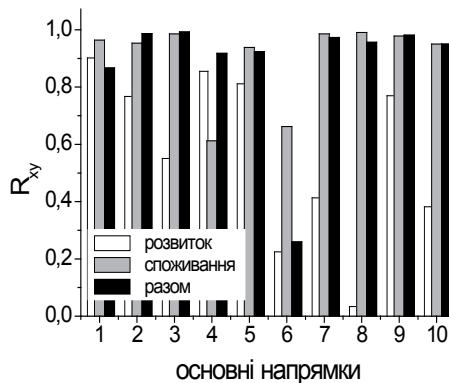
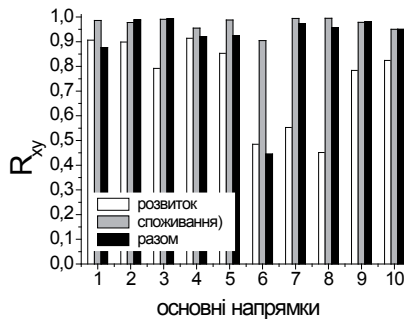

Рис. 1. Коефіцієнти парної кореляції (лінійна апроксимація)

загальнодержавних функцій, економічної діяльності ($R_{xy} \approx 0,9$), оборони, охорони навколишнього середовища, освіти ($R_{xy} \approx 0,8$). Середній зв'язок спостерігається для трьох напрямків – охорони громадського порядку, охорони здоров'я, соціального захисту – для двох останніх – практично на межі із слабким – $R_{xy} \approx 0,4$. Для ЖКГ та духовного/фізичного розвитку – відповідний зв'язок практично не простежується.

Для загальних витратків (розвитку та споживання), крім напрямку ЖКГ, має місце сильний кореляційний зв'язок ($R_{xy} \geq 0,9$). Відповідні значення коефіцієнтів парної кореляції для загальних витратків та витратків споживання дуже близькі/майже збігаються для більшості напрямків (крім 4-го та 6-го). Відмітимо, що сильний кореляційний зв'язок для загальних витрат щодо економічної діяльності визначається складовою розвитку, а слабкий для ЖКГ – складовою споживання.

Відмітимо, що для напрямку загальнодержавні функції має місце сильний зв'язок і для загальних витрат і для його обох складових.

Рис. 2. Коефіцієнти парної кореляції (квадратична апроксимація)

Для квадратичної апроксимації – розподіл значень коефіцієнтів кореляції наведено на рис. 2. З рисунка видно, що для цього випадку кореляційний зв'язок підсилюється – за всіма напрямками для витрат споживання має місце сильний кореляційний зв'язок: для напрямків 1-5 та 7-10 – $R_{xy} \geq 0,9$, для ЖКГ – $R_{xy} \approx 0,9$.

За витратами розвитку для більшості напрямків тепер теж спостерігається сильний кореляційний зв'язок $R_{xy} \geq 0,8$ (середній зв'язок залишається лише за напрямками ЖКГ, охорона здоров'я, духовний/фізичний розвиток – $R_{xy} \approx 0,5$).

Таким чином, по функціональних блоках витратків за напрямками розвитку та споживання в цілому мають місце певні тенденції щодо динаміки виділюваних з державного бюджету коштів:

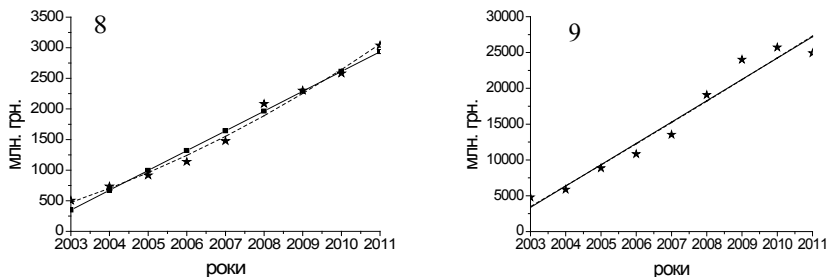
√ для витрат споживання:
 – спостерігається тенденція лінійного зростання обсягів витрат за всіма функціональними напрямками, окрім ЖКГ та економічного розвитку;
 – за всіма напрямками (крім 4-го та 6-го) відповідні лінійні та квадратичні апроксимації практично збігаються – можна вважати щодо нарощування обсягів фінансування має місце лінійна екстраполяція;

√ для витрат розвитку:
 – для напрямків загальнодержавні функції, оборона, економічна діяльність, охорона навколишнього середовища, освіта – існує тенденція лінійного нарощування обсягів фінансування;
 – за напрямком загальнодержавні функції при майже збіганні лінійної та квадратичної апроксимації має місце лінійна екстраполяція виділених коштів.

Окремі кореляційні залежності проілюстровані на рис. 3, 4.

На цих рисунках (а також далі на інших) зірочками показані вихідні показники, суцільна лінія та пунктир – лінійна та квадратична апроксимації.

Динаміку витратків споживання за напрямками духовний/фізичний розвиток та освіта продемонстровано на рис. 3.

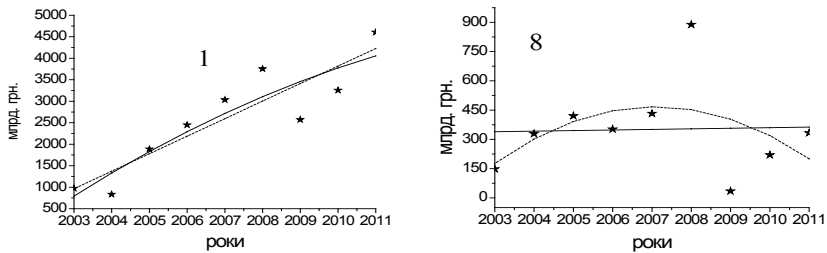
Рис. 3. Лінійні та квадратичні апроксимації розподілу за часом обсягів витратків споживання та їх вихідні значення за напрямками духовний/фізичний розвиток та освіта)

З рисунку видно, що за обома напрямками квадратична та лінійна апроксимація практично збігаються та має місце лінійна екстраполяція виділених коштів.

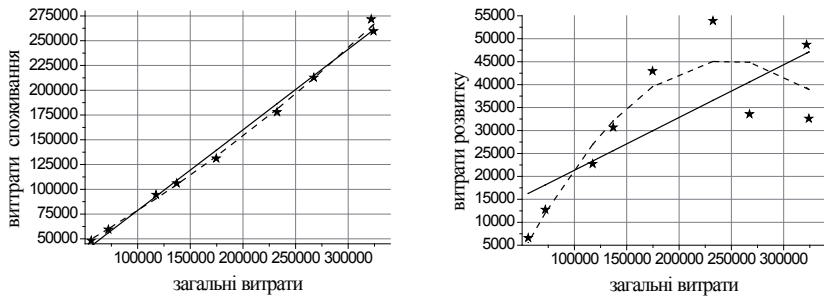
Динаміку витратків розвитку за першим та восьмим функціональними напрямками зображено на рис. 4.

Рисунок ілюструє тенденцію лінійного зростання обсягів витрат щодо державного управління та майже відсутність кореляційного зв'язку за напрямком культурний/фізичний розвиток.

Проаналізовано кореляційні залежності витрат споживання/розвитку як функцій загальних витратків. Відповідні ілюстрації наведено на рис. 5.

Рис. 4. Лінійні та квадратичні апроксимації розподілу за часом обсягів витраток розвитку та їх вихідні значення за напрямками державне управління та культурний/фізичний розвиток

Рис. 5. Відновлення значень витраток споживання та розвитку як функцій загальних витраток за квадратичною та лінійною регресією (млн. грн.)

По перше зауважимо (додатково див. табл. 1, 2), що на розглянутому часовому інтервалі витрати споживання перевищують витрати розвитку у 3-8 разів – найменше у 3 рази у 2006-2008 рр., найбільше – у 8 разів у 2010 р., у 2011 році цей розрив скорочується до 6 разів. У той час як витрати споживання та загальні витрати (крім 2011 р.) майже монотонно зростають, витрати розвитку зростають до 2008 р., що відповідає обсягу ≈ 53 млрд. грн., потім протягом 2009-2010 рр. зменшуються майже у 2 рази та знов збільшуються до проміжного рівня між 2007 та 2008 рр. у 2011 році.

Щодо витрат споживання – відновлені значення за лінійною та квадратичною регресією майже на всьому часовому інтервалі практично збігаються з вихідними даними $R_{xy} > 0,997$, а швидкість їх зростання відповідає швидкості зростання загальних витраток ($a_1 \approx 0,8$) [9]. Витрати споживання – монотонна лінійно зростаюча функція загальних витраток.

Витрати розвитку можна розглядати як квадратичну функцію загальних видатків ($R_{xy} \approx 0,9$), яка взагалі віддзеркалює зростання відповідних видатків до 2008 року та подальше падіння їх обсягів (зростання витрат у 2011 році не враховується).

Відповідна лінійна регресія ($R_{xy} \approx 0,75$) – в цілому ілюструє швидкість зростання обсягів видатків розвитку залежно від обсягів фінансування загальних видатків ($a_1 \approx 0,1$).

Зауважимо, що якщо швидкість зростання видатків споживання дуже близька до швидкості нарощування обсягів загальних видатків, відповідна швидкість для видатків розвитку майже – у 8 разів менша.

Висновки

- Між ВВП, загальним обсягом видатків Держбюджету, загальними видатками Держбюджету за функціональними напрямками [9] та в цілому видатками споживання існує сильний кореляційний зв'язок.

- На розглянутому часовому інтервалі обсяги витрат споживання перевищують відповідні обсяги витрат розвитку у 3 – 8 разів.

- У період 2003-2011 рр. для більшості функціональних напрямків має місце лінійна екстраполяція обсягів витрат споживання (крім економічного розвитку та ЖКГ), тенденція лінійного зростання витрат розвитку спостерігається для половини напрямків – державного управління, оборони, економічного розвитку, охорони навколишнього середовища, освіти.

- Витрати споживання – монотонна лінійно зростаюча функція загальних видатків. Швидкість їх зростання практично збігається із швидкістю зростання загальних видатків ($a_1 \approx 0,8$).

- Швидкість зростання обсягів витрат розвитку майже у 8 разів менша, ніж загальних видатків.

- Спостерігається неоднорідна динаміка загальних витрат, витрат розвитку й споживання за функціональними напрямками.

Виявлені тенденції можуть застосовуватися для прийняття рішень щодо планування видатків бюджету.

В подальшому практика бюджетної політики в контексті бюджету розвитку має бути проаналізована з урахуванням ефективності бюджетних програм.

Література:

1. Запатріна І. В. Стабілізаційний фонд і видатки розвитку // Фінанси України. – 2006. – № 6 – С. 3-20.
2. Запатріна І. В. Бюджет розвитку нормативно-правовий аспект // Наукові праці НДФІ. – 2006. – 1 (34) – С. 13-22.
3. Запатріна І. В. Інституційні аспекти реалізації концепції "двох бюджетів" на прикладі Російського досвіду // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 18-29.
4. Мярковський А. І. Пріоритетні напрями бюджетної політики // Наукові праці НДФІ. – 2010. – 1 (50) – С. 3-14.

5. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф. О. Ярошенка]. – К. : Зовнішня торгівля; УДУФМТ, 2010. – 592 с.

6. Павлюк К.В. Концептуальні підходи до формування бюджету розвитку // Наукові праці НДФІ. – 2005. – № 31 (32) – С. 33-46.

7. Реформування бюджетної системи України на інноваційних засадах: монографія/колектив авторів [заг. Редакція Ф.О. Ярошенка]. – К. : Міністерство фінансів України, 2010. – 544 с.

8. Сенчагов В. Способствует ли бюджет 2010 модернизации российской экономики? // Вопросы экономики. – 2010. – № 2. – С. 26-38

9. Тимошенко М В. Аналіз витрат Держбюджету за функціональними напрямками // Вісник фінансової академії. – 2011. – № 1 (25) – С. 126-135.